

KARTA ROZWIĄZANIA:

ID:	P.04.1
Typ instrumentarium (a do f) ¹	a. rozwiązania w zakresie regulacji prawnych, administracyjnych itd. b. rozwiązania w zakresie finansowania i programów funduszowych d. wzmacnianie know-how e. dostosowywanie działań oraz inwestycji realizowanych przez inne zależne od rządu podmioty krajowe
Kategoria rozwiązania (A do C) ²	A. regulacje prawne B. mechanizmy finansowania C. wzmacnianie wiedzy i współpracy
Data aktualizacji wpisu:	21.05.2021
ID i nazwa wyzwania, którego dotyczy proponowane rozwiązanie:	P.04. Zapewnienie ładu przestrzennego oraz kształtowanie dostępnych i bezpiecznych przestrzeni publicznych
Autorzy:	grupa ekspercka ds. kształtowania przestrzeni
Grupa ekspercka:	grupa ekspercka ds. kształtowania przestrzeni

1. Nazwa rozwiązania [200 zn.³]:

Pakiet działań na rzecz dostępności, integracji, bezpieczeństwa i estetyki przestrzeni miejskiej

2. Zwięzła charakterystyka proponowanego rozwiązania [2000 zn.]:

Celem proponowanego rozwiązania jest szeroko rozumiana poprawa jakości (dostępności, funkcjonalności, integracji, bezpieczeństwa, warunków sprzyjających utrzymaniu zdrowia i kondycji człowieka, estetyki) przestrzeni zurbanizowanych – obejmujących przestrzenie publiczne, piesze i wspólne (zewnętrzne i wewnętrzne) w mieście. Istota rozwiązania polega na wdrożeniu pakietów przekrojowych i komplementarnych działań dotyczących regulacji prawnych, mechanizmów finansowania oraz wzmacniania wiedzy w obszarze kształtowania przestrzeni publicznych, pieszych i wspólnych, zachowania ładu przestrzennego i ochrony walorów estetycznych i kulturowych. W jego ramach zakłada się wypracowanie (na podstawie identyfikacji dobrych praktyk) standardów i wytycznych w zakresie projektowania i realizacji przestrzeni publicznych, pieszych i wspólnych (dostosowanych do potrzeb i stylów życia różnych grup społecznych i wiekowych mieszkańców i mieszanek – tzw. wrażliwych grup społecznych – m.in.: osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, kobiet w ciąży i rodzin z małymi dziećmi) oraz ich powiązanie z narzędziami finansowymi. Rozwiązanie kładzie również nacisk na konieczność zapewnienia realnego udziału lokalnej społeczności (mieszkańców i partnerów społeczno-gospodarczych) w procesie współkształtowania przestrzeni oraz wzmocnienia partycypacji społecznej w przygotowywanych regulacjach prawnych dotyczących planowania i zagospodarowania przestrzennego. Ponadto proponowane rozwiązanie wskazuje potrzebę wzmocnienia (na gruncie polityki miejskiej i polityki przestrzennej) aspektów dotyczących zachowania i ochrony walorów funkcjonalnych (w tym sprzyjających

¹ a) Rozwiązania w zakresie regulacji prawnych, administracyjnych itd.

b) Rozwiązania w zakresie finansowania i programów funduszowych

c) Dedykowane programy krajowe

d) Wzmacnianie know-how: Rekomendacje, zalecenia, standardy, dobre praktyki, wymiana doświadczeń, szkolenia, pilotaże, programy współpracy itd.

e) Dostosowywanie działań, inwestycji realizowanych przez inne zależne od rządu podmioty krajowe

f) Inne

² A – Regulacje prawne; B – Mechanizmy finansowania; C – Wzmacnianie wiedzy i współpracy

³ Znaki ze spacjami – podane wartości dotyczą maksymalnej objętości opisu – orientacyjnie.

utrzymaniu zdrowia i kondycji użytkowników miast), architektoniczno-urbanistycznych, kulturowych, krajobrazowych i estetycznych. Równocześnie odnosi się ono do działań na rzecz kształtowania terenów zieleni.

3. Działania szczegółowe, narzędzia interwencji – szczegółowy opis: [5000 zn.]

[Charakterystyka barier i wąskich gardeł istniejących zapisów prawnych]

Obowiązujące regulacje prawne oraz sposoby ich stosowania (lub niewielki stopień wykorzystania – jak np. w przypadku parków kulturowych czy uchwał krajobrazowych) nie prowadzą do zapewnienia ładu przestrzennego ani też wysokiej jakości przestrzeni zurbanizowanej. W znacznym stopniu regulacje te mają charakter mało precyzyjny oraz rozproszony między różnymi aktami prawnymi. Istniejące narzędzia często są fakultatywne, czemu towarzyszy niewystarczający poziom wiedzy na temat długofalowych korzyści dla lokalnego rozwoju. Równocześnie w sposób niewystarczający gwarantują aktywny udział mieszkańców i innych partnerów społeczno-gospodarczych w procesie kształtowania przestrzeni. Wreszcie barierę stanowi obecne prawo zamówień publicznych, opierające się przede wszystkim na kryterium najniższej ceny a nie przesłanek jakościowych.

[Charakterystyka działań szczegółowych oraz narzędzi interwencji]

1. Doprecyzowanie na gruncie Krajowej Polityki Miejskiej oraz nowej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym definicji przestrzeni publicznej, pieszej i wspólnej (poprzez wskazanie jej cech i katalogu tego typu przestrzeni – z uwzględnieniem terenów zieleni).
2. Wprowadzenie lokalnego audytu dostępności przestrzeni publicznych, pieszych i wspólnych jako elementu diagnozy dostępności przestrzeni zurbanizowanych w skali miasta. Dostępność, która nie tylko powinna być rozumiana przez pryzmat barier przestrzennych, ale także dostępności ekonomicznej i behawioralnej.
3. Przegląd wypracowanych dotychczas przez miasta oraz organizacje pozarządowe standardów i wytycznych w zakresie projektowania dostępnych, bezpiecznych i estetycznych przestrzeni publicznych i pieszych (w tym chodników i ciągów pieszych) oraz wspólnych (przestrzeni zewnętrznych i wewnętrznych służących integracji społecznej). Punktem wyjścia do wytycznych powinien być katalog 8 kryteriów wypracowanych na kanwie Deklaracji z Davos: (1) spójności z założeniami polityki przestrzennej, (2) funkcjonalności, (3) przyjazności środowisku, (4) ekonomii, (5) różnorodności (wielofunkcyjności), (6) wpisania w kontekst z poszanowaniem wartości dziedzictwa i dóbr kultury, (7) wzmacniania lokalnej tożsamości, (8) estetyki. Przegląd ten powinien być podstawą nie tylko identyfikacji i promocji dobrych praktyk, lecz przede wszystkim bazą do opracowania standardów krajowych w sferze kształtowania wysokiej jakości przestrzeni publicznych, pieszych i wspólnych.
4. Opracowanie na gruncie Krajowej Polityki Miejskiej i reformy systemu planowania przestrzennego w Polsce wytycznych dotyczących standardów planowania i projektowania oraz realizacji przestrzeni publicznych, pieszych i wspólnych (ze szczególnym uwzględnieniem ich dostępności, integracji, bezpieczeństwa, estetyki, a także przystosowania do potrzeb wrażliwych grup społecznych). Wytyczne obok wymogów funkcjonalnych, architektonicznych, kompozycyjnych i estetycznych powinny formułować nadrzędną zasadę szerokiego włączenia użytkowników przestrzeni (mieszkańców oraz partnerów społecznych i gospodarczych) w proces współdecydowania o jej rozwoju i przyszłym kształcie. Wypracowane wytyczne i standardy powinny zostać odzwierciedlone w nowej ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i w prawie budowlanym.
5. Opracowanie na gruncie Krajowej Polityki Miejskiej i reformy systemu planowania przestrzennego w Polsce standardów dotyczących planowania i projektowania terenów zieleni oraz odpowiadających im wytycznych do realizacji inwestycji (zarówno tych bezpośrednio dotyczących terenów zieleni, jak również innych działań podejmowanych w przestrzeni miasta). Opracowanie i szeroka promocja katalogu dobrych praktyk i wzorców godnych naśladowania w zakresie projektowania, kształtowania i ochrony terenów zieleni (przede wszystkim w odniesieniu do ośrodków miejskich). Podnoszenie świadomości na temat wartości zieleni w mieście oraz znaczenia terenów zieleni dla środowiska i walorów estetycznych przestrzeni oraz zdrowia mieszkańców.

6. Powiązanie wypracowanych standardów planowania oraz projektowania przestrzeni publicznych, pieszych i wspólnych z programami funduszowymi (umożliwienie finansowania lub preferencje dla realizacji przestrzeni publicznych, pieszych i wspólnych przygotowanych zgodnie ze standardami).
7. Wprowadzenie obowiązku wyznaczania w ramach przygotowania planów zabudowy przestrzeni publicznych, ogólnodostępnych terenów zieleni, sieci dróg pieszych oraz przestrzeni wspólnych. Jednocześnie postulować należy wypracowanie rozwiązania przejściowego, pozwalającego na wyznaczenie przestrzeni publicznych (niebędących np. drogami realizowanymi w oparciu o specustawę) poza planem (np. standard ilościowy), zanim nastąpi wystarczające pokrycie obszarów zurbanizowanych oraz podlegających urbanizacji aktami planistycznymi regulującymi tę kwestię.
8. Wprowadzenie obowiązku wyznaczania w ramach przygotowania planów zabudowy przestrzeni publicznych, ogólnodostępnych terenów zieleni, sieci dróg pieszych oraz przestrzeni wspólnych.
9. Wzmocnienie finansowe (środkami budżetu państwa i funduszami europejskimi w ramach polityki spójności) Funduszu Dostępności w ramach Programu Dostępność Plus – ze szczególnym ukierunkowaniem na projekty i działania dotyczące usuwania barier przestrzennych oraz poprawy dostępności do przestrzeni publicznych i obiektów użyteczności publicznej (z naciskiem na realne dostosowanie ich do potrzeb osób starszych i osób z niepełnosprawnościami).
10. Upowszechnianie oraz promocja szerszego wdrożenia miejskich programów odnowy i regeneracji podwórek i innych przestrzeni sąsiedzkich (przy zachowaniu zasobu przestrzeni wielofunkcyjnych – umożliwiających różne formy wykorzystania w zależności od zmieniających się potrzeb społeczności lokalnych). Przykładami takich programów są m.in. Zielone Podwórka Szczecina, Plac na Glanc w Katowicach i akcja odmień swoje podwórko w Poznaniu. Równocześnie projekty odnowy podwórek coraz częściej realizowane są w ramach kompleksowych programów rewitalizacji (np. projekty rewitalizacji wnętrz kwartałów zabudowy na terenie Nowej Huty i rewitalizacji wybranych podwórek i skwerów w Rudzie Śląskiej). Takie projekty obok wymiaru przestrzenno-funkcjonalnego (związanego z uporządkowaniem i zagospodarowaniem często zaniedbanych i nieużytkowanych przestrzeni publicznych i półpublicznych) mają istotny walor społeczny. Choć miejskie programy regeneracji podwórek różnią się pod wieloma względami (np. skalą i zakresem wsparcia), to ich wspólnym mianownikiem jest zaangażowanie mieszkańców w proces odnowy użytkowanych przezeń przestrzeni – obejmujące nie tylko konsultacje i wypracowanie koncepcji, ale częstokroć również włączenie w jej fizyczną realizację. Tego rodzaju projektom przyświeca przede wszystkim chęć stworzenia przyjaznych przestrzeni służących aktywizacji oraz integracji lokalnych wspólnot sąsiedzkich. Ze względu na znaczenie społeczne takich przedsięwzięć i działań należy dążyć do uznania ich za inwestycje o charakterze publicznym (również w przypadku znaczącego udziału własności prywatnej na danym obszarze) Równocześnie należy postulować wprowadzenie preferencji dla tych działań w ramach procesu rewitalizacji.
11. Zapewnienie w projektowanej ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym rozwiązań na rzecz realnej partycypacji społecznej w procesie planowania przestrzennego – poprzez wskazanie jej celów, trybu prowadzenia oraz obligatoryjnych form konsultacji (na kształt rozwiązań z rozdziału 2 ustawy o rewitalizacji).
12. Opracowanie i szeroka promocja katalogu dobrych wzorców i praktyk w zakresie różnorodnych form, metod i technik partycypacji społecznej w procesie kształtowania przestrzeni (szerzej planowania przestrzennego). Systemowe zachęcanie gmin do budowy strategii komunikacji społecznej w sferze kształtowania przestrzeni.
13. Udoskonalenie prawa zamówień publicznych w zakresie wyboru projektów służących odnowie istniejących i kształtowaniu nowych przestrzeni publicznych. Ze względu na znaczenie oraz wartość przestrzeni jako dobra rzadkiego kryterium najniższej ceny nie powinno być jedyną ani przesądzającą podstawą wyboru i realizacji przedsięwzięć dotyczących przestrzeni publicznych. W tym obszarze (szczególnie dla przedsięwzięć urbanistycznych) potrzeba wypracowania obiektywnych i weryfikowalnych kryteriów jakościowych gwarantujących zapewnienie nie tylko wymaganej funkcjonalności, użyteczności i bezpieczeństwa

przeźreni publicznych, ale także ich wysokiej estetyki oraz dopasowania do otoczenia (z poszanowaniem kontekstu przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego i społecznego). Tego rodzaju rozwiązania w sposób szczególny powinny przeciwdziałać niemalże powszechnej standaryzacji oraz unifikacji przestrzeni publicznych (w oderwaniu od regionalnej i lokalnej specyfiki przyrodniczej i kulturowej).

14. Upowszechnianie konkursów architektonicznych jako najlepszej oraz najbardziej optymalnej formy wyboru projektów służących kształtowaniu przestrzeni publicznych. W tym kontekście konieczne jest wypracowanie wytycznych do takich konkurów (w szczególności finansowanych ze środków europejskich oraz krajowych).
15. Wypracowanie katalogu wytycznych i zobowiązań dla ogółu podmiotów publicznych (organów administracji rządowej oraz podlegających im instytucji, jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych, uczelni wyższych i instytucji naukowych, spółek państwowych i samorządowych) w zakresie poszanowania ładu przestrzennego oraz ochrony walorów estetycznych i krajobrazowych w ramach realizacji inwestycji i prowadzenia innych działań (np. informacyjnych i reklamowych w przestrzeni publicznej). Sektor publiczny powinien być wzorem do naśladowania w zakresie właściwych zachowań i działań przestrzennych.
16. Uwzględnienie w Krajowej Policie Miejskiej oraz projektowanej reformie systemu planowania przestrzennego aspektów związanych z ochroną krajobrazu i widoku. Zachowanie oraz wzmocnienie w nowym systemie prawnym mechanizmów ochrony walorów kulturowych oraz estetycznych w postaci parków kulturowych i uchwał krajobrazowych (np. tam, gdzie to uzasadnione – wprowadzenie obowiązku przyjęcia takich uchwał).
17. Uwzględnienie w Krajowej Policie Miejskiej oraz projektowanej reformie systemu planowania przestrzennego ochrony dóbr kultury współczesnej, poprzez wypracowanie kryteriów uznania za dobro kultury współczesnej oraz adekwatnych środków ochrony (uwzględniających także wnętrza i inne elementy nieobjęte ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, który jest obecnym instrumentem ochrony DKW).
18. Wprowadzenie lokalnego „audytu krajobrazowego” oraz opracowań ekofizjograficznych jako obligatoryjnych elementów diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej gminy (o której mowa w art. 10a.1. ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju). Lokalny „audyt krajobrazowy”, podobnie jak opracowania ekofizjograficzne, powinien obejmować obszar całej gminy oraz stanowić podstawę podejmowania decyzji przez lokalne władze w odniesieniu do przestrzeni. Kompetencje do egzekwowania regulacji wynikających z lokalnego „audytu krajobrazowego” należy pozostawić samorządom.
19. Wdrożenie systemowego programu edukacji w zakresie wartości walorów architektonicznych, kulturowych i estetyczno-krajobrazowych, jak również potrzeby ich ochrony – adresowanego do dzieci i młodzieży szkolnej.
20. Wypracowanie stałej oferty szkoleń i wsparcia merytorycznego dla jednostek samorządu terytorialnego, w zakresie korzyści stosowania i dostępnych instrumentów kształtowania krajobrazu i przestrzeni publicznych.

[Grupy docelowe i adresaci rozwiązania]

Podstawową grupą docelową rozwiązania są: samorzady gmin (miast), urbaniści i architekci, mieszkańcy oraz partnerzy społeczni i gospodarczy – jako docelowi użytkownicy przestrzeni.

4. Podmioty odpowiedzialne za realizację:

Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii (Departament Planowania Przestrzennego) oraz **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego** (Departament Mecenatu Państwa) – podmioty wiodące – we współpracy z Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej, Ministerstwem Edukacji i Nauki, Narodowym Instytutem Architektury i Urbanistyki, Towarzystwem Urbanistów Polskich, Stowarzyszeniem Architektów Polskich, Związkiem Miast Polskich, Kongresem Ruchów Miejskich i Urzędem Zamówień Publicznych.

5. Wstępny harmonogram i kamienie milowe:

Realizacja wskazanych powyżej działań szczegółowych powinna nastąpić przed wejściem w życie reformy systemu planowania przestrzennego: **optymalnie do końca 2022 r.**

6. Priorytet/istotność z punktu widzenia wpływu na wyzwanie/rozwiązanie problemu (oczekiwany efekt):

Proponowany pakiet działań ma istotne znaczenie dla poprawy szeroko rozumianej jakości (tj. dostępności, integracji, bezpieczeństwa, funkcjonalności, warunków sprzyjających utrzymaniu zdrowia i kondycji człowieka oraz estetyki) przestrzeni publicznych, pieszych i wspólnych (przestrzeni zurbanizowanej). Jednocześnie jego wdrożenie służyć będzie kształtowaniu miasta zwartej – poprzez zaspokojenie części potrzeb mieszkańców „na miejscu”.

7. Odniesienia do diagnoz, dodatkowe materiały źródłowe, literatura:

- Brzeziński A. i in., 2013, *Poradnik organizacji przestrzeni ulic w obszarach śródmiejskich*, TransEko, Warszawa (opracowanie wykonane na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju). Poradnik formułuje rekomendacje w sferze: kształtowania przestrzeni ulic, transportu publicznego (z uwzględnieniem sposobów jego uprzywilejowania w ruchu), ruchu pieszego i ruchu rowerowego, organizacji ruchu (z uwzględnieniem różnych metod uspokajania ruchu w obszarach śródmiejskich) oraz parkowania.
- Furgalińska K. i in., 2020, *Standardy dostępności ruchu pieszych dla miast i gmin Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii*, Stowarzyszenie Aktywności Obywatelskiej BONA FIDES, Katowice.

8. Powiązane akty prawne, identyfikacja obszaru prawnego wymagającego poprawy (odniesienie do istniejącego stanu prawnego):

[...]

9. Przykłady podobnych rozwiązań w innych krajach (jeśli znane)

[...]